

УДК 37.03

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-55>**Оксана СОХАЦЬКА**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0009-0008-9672-9993

Бібліографічний опис статті: Сохацька, О. (2025). Морально-ціннісні основи релігійної етики як фактор духовного самовизначення особистості: філософсько-культурологічний аналіз. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 441–448, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-55>

МОРАЛЬНО-ЦІННІСНІ ОСНОВИ РЕЛІГІЙНОЇ ЕТИКИ ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Питання про природу добра і зла постає перед кожною людиною протягом усього її життя. Від найдавніших часів людство прагнуло знайти відповіді на ці «вічні» дилеми. Та вже сам факт, що ми їх ставимо, свідчить про наше занурення у сферу етики – сферу роздумів про моральність і людські цінності. Уникнути цих болісних і гострих питань неможливо, адже саме життя знову і знову ставить нас перед ними. Це, своєю чергою, спонукає замислитися і над іншим: чи існують універсальні, остаточні відповіді, що мають значення для всіх, чи кожен з нас мусить шукати свій власний шлях і обирати те, що найближче його серцю?

Отже, чим гостріші виклики постають перед нами і чим невпевнішими видаються обрії майбутнього, тим сильніше сучасна людина прагне знайти міцну опору – щось, заради чого варто жити, що могло б слугувати орієнтиром для її тривожної душі, критерієм для оцінки власних вчинків. Свідомо чи ні, вона знову і знову повертається до питань моральності, до вибору життєвих цінностей, адже повністю відмовитися від них неможливо. Особливої ваги набуває сьогодні особиста культурно-етична позиція людини – та, що ґрунтується на повазі до реальності, визнанні непорушності моральних засад, глибокому усвідомленні унікальності й значущості людського покликання. Це позиція внутрішньої свободи, яка проявляється через опору на моральний потенціал культури, релігії та духовного досвіду. У всі часи, незалежно від історичних обставин, людина відчуває потребу в незмінних, вищих ціннісних орієнтирах – тих, що зміцнюють її дух, наповнюють життя сенсом і визначають його активну спрямованість.

Метою статті є висвітлення ролі особистості в релігійному житті, аналіз специфіки релігійної етики як соціокультурного феномена, форми самовизначення індивіда та спільноти, а також розкриття впливу релігійної культури й морально-ціннісних орієнтирів на процес становлення, формування та самовизначення особистості.

Наукова новизна. У статті культура та релігійна етика розглядаються як філософсько-культурологічна проблема. Обґрунтовується теза про те, що вихідним постулатом як релігійної, так і моральної свідомості виступає окрема людська особистість. Наголошується, що і мораль, і релігія належать до світу цінностей, у якому домінують не стільки раціональні засади, скільки почуття, віра, емоційні схильності та прив'язаності; в цьому світі діють не сухі абстрактні поняття, а живі образи. Аналізується характер взаємодії релігії та моралі, який зумовлений як їхніми спільними рисами, так і сутнісними відмінностями.

У висновку наголошується на незмінному значенні моралі, морального світогляду та ставлення до світу в системі культури людства. Підкреслюється, що етика охоплює надзвичайно широке коло духовних пошуків людини, об'єднаних спільною ідеєю – добровільного обмеження особистих суб'єктивних прагнень заради вищих смисложиттєвих цінностей. Зазначається, що етична свідомість спирається на духовний потенціал, розроблений філософією, та на її осмислення інтегрального людського досвіду. Особливо підкреслюється, що моральне ставлення людини до світу – у будь-якій своїй формі – завжди орієнтоване на ідеал Добра.

Ключові слова: особистість, світогляд, культура, релігія, релігійна етика, етика, мораль, моральні цінності, моральність, духовність, духовна культура, духовне відродження, духовне оновлення, віра, людина, людяність, гуманізм, самовизначення, буття, традиції, самовдосконалення, християнська мораль, добро, зло, між людські стосунки.

Oksana SOKHATSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0009-0008-9672-9993

To cite this article: Sokhatska, O. (2025). Moralno-tsinnisni osnovy relihiinoi etyky yak factor dukhovnoho samovyznachennia osobystosti: filosofsko-kulturolohichniy analiz [Moral and value bases of religious ethics as a factor of spiritual self-determination of a personality: philosophical and cultural analysis]. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 441–448, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-55>

MORAL AND VALUE BASES OF RELIGIOUS ETHICS AS A FACTOR OF SPIRITUAL SELF-DETERMINATION OF A PERSONALITY: PHILOSOPHICAL AND CULTURAL ANALYSIS

The question of the knowledge of good and evil arises before every person throughout their life. Throughout its existence, humanity has tried to answer these 'eternal' problems. However, by asking these questions, we are already immersing ourselves in the realm of ethics, the realm of reflections on human morality. Since it is impossible to simply brush aside these and similar bitter and painful questions, life itself constantly leads us back to them. This prompts us to a series of other reflections: can there really be any final, universally significant answers to them, or is everyone simply following their own path and choosing what is closer to them?

Thus, the sharper the problems that arise before us, the more uncertain the prospects for the future, the more inevitable the modern person's desire to find solid ground beneath their feet becomes—something worth living for, something that could serve as a kind of guide for their troubled soul, a measure of their actions. Consciously or unconsciously, a person repeatedly turns to important questions of morality, questions of choosing moral values, because we cannot reject them altogether. An important and significant aspect today is the cultural-ethical position of everyone, connected with respect for reality, the awareness of the inviolability of moral values, the irreplaceability and seriousness of each person's life calling, and the position of self-expression of a free person in the world, which relies on the ethical potential of culture and religion. Always, under any historical conditions, a person feels the need for higher, unchanging value orientations that would strengthen their spiritual strength, enrich their life with meaning, and define the active direction of their life.

The aim of the article is to highlight the role of the individual in religious life, analyse the specifics of religious ethics as a sociocultural phenomenon, explore forms of self-determination of the individual and the community, and reveal the influence of religious culture and moral-value orientations on the process of the development, formation, and self-determination of the individual.

Scientific novelty. Culture and religious ethics are studied as a philosophical and cultural problem. It is noted and justified that the starting postulate of both religious and moral consciousness is the individual human person. It is emphasized that both morality and religion belong to the world of values, in which not only reason but also feelings and faith, inclinations and attachments, and not dry bureaucratic concepts, but images, play a role. The nature of the interaction between religion and morality is considered, determined by their specifics and differences.

In conclusion, it is noted that the place of morality, moral worldview, and attitude towards the world in the system of human culture remains unchanged. It is emphasized that the sphere of ethics encompasses the broadest circle of spiritual searches of a person, united by a common tone of freely limiting one's subjective potentials for the sake of higher life-meaning values. It is defined that ethics relies on the spiritual potential developed by philosophy, on its interpretation of the integral experience of humanity. It is stressed that a person's moral attitude towards the world, towards reality in any of its forms, is oriented towards the ideal of Good.

Key words: personality, worldview, culture, religion, religious ethics, ethics, moral, moral values, morality, spirituality, spiritual culture, spiritual revival, spiritual renewal, faith, human, humanity, humanism, self-determination, existence, traditions, self-improvement, Christian morality, good, evil, interpersonal relationships.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах глобалізації, коли представники різних культур, релігій і етичних парадигм дедалі активніше взаємодіють, посилюється ймовірність прояву та загострення світоглядно-етичних суперечностей. У цьому контексті особливо актуалізується проблема пошуку шляхів порозуміння й взаємодії між представниками різних етичних традицій.

На нашу думку, попри розмаїття етичних систем, існують два принципово різні підходи до осмислення таких фундаментальних понять, як «добро» і «зло», а також до пізнання моральних орієнтирів – світський (секулярний) та ідеалістичний (релігійний). Відповідно, можна говорити про існування двох типів етики – світської та релігійної.

Для того щоб розробити науково обґрунтовані механізми взаємодії між цими підходами,

необхідно чітко визначити сутність, специфіку та роль релігійної етики у процесі формування й духовного становлення особистості.

У соціогуманітарних науках і теології термін «*релігійна етика*» тлумачиться по-різному. Часто її звужують до моральної теології, що позбавляє цей феномен філософського змісту як самостійної моральної теорії. Тому актуальність даного дослідження полягає у спробі здійснити філософсько-культурологічну рефлексію феномена релігійної етики, визначити її сутнісні характеристики та з'ясувати роль морально-ціннісних орієнтирів у становленні особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковому дискурсі дослідження релігійної етики мають глибоку історію. Значний внесок у її розвиток зробили такі мислителі, як Августин Блаженний, Фома Аквінський, Г. С. Сковорода, а також сучасні дослідники – Д. С. Мартишин, Р. Міллер, В. Швейкер, Кароль Войтила та інші. Їхні праці охоплюють проблематику добра і зла, моральних цінностей та взаємовідношення релігійної й світської етики.

Водночас, як засвідчує аналіз літератури, сутність поняття «*релігійна етика*» та її специфіка як соціокультурного феномена залишаються недостатньо висвітленими.

Однією з причин цього є те, що, за спостереженням Д. С. Мартишина, *не існує універсальної релігійної етики*, оскільки вона завжди пов'язана з конкретною релігійною традицією – юдаїзмом, християнством, ісламом, буддизмом тощо (Мартишин, 2016). У кожній релігії існує власне бачення того, що є моральним життям. Тому, використовуючи поняття «*релігійна етика*», необхідно уточнювати, про яку саме традицію йдеться. До того ж у межах однієї релігії існують численні відгалуження – наприклад, у християнстві: православ'я, католицизм, протестантизм, кожне з яких має власні етичні пріоритети й аргументацію.

Більше того, навіть у межах одного конфесійного напрямку положення релігійної етики можуть істотно варіюватися залежно від інтерпретацій релігійних авторитетів, які відображають різні етичні цінності та емоційно-мотиваційні установки.

О. Бродецький зазначає, що поняття «*релігійна етика*» має дві діалектично пов'язані складові: з одного боку – це статична, канонізована

система моральних норм, з іншого – динамічний, аксіологічно-комунікативний простір між-особистісної взаємодії, що формується не лише традицією, а й практикою її інтерпретації конкретними особами або релігійними групами (Бродецький, 2019, с. 13–25).

Це підтверджується й прикладом Г. С. Сковороди, чия етична філософія поєднувала християнські, грецькі й містичні уявлення, виходячи далеко за межі канонічної ортодоксії. Він вважав богослов'я однією з трьох «основних наук, які дають лад життю» поряд із медициною та правознавством (Сковорода, 1961, с. 76). Його етичні погляди ґрунтувалися на Біблії, ідеї «спорідненої праці», що є мірилом людяності та духовної цілісності особистості.

Широке коло дослідників вивчає релігійну етику з різних підходів та акцентів. У загальному розумінні релігійна етика трактується як етична система – сукупність моральних уявлень про належну поведінку людини та зміст моральної свідомості, що виводить поняття «добра» і «зла» з метафізичних основ Божественного одкровення. Це одкровення, у формі заповідей, викладено у Священних текстах світових релігій (Красільнікова, 2021, с. 884).

Д. Мартишин визначає релігійну етику як науку про мораль, яка використовує теологію як інструмент для вивчення моральної природи людини: «Релігійна етика є наукою про мораль, яка досліджує процес мотивації поведінки людини та суспільства з погляду релігії, піддає релігійно-критичному розгляду загальні орієнтації життєдіяльності людства – держава, політика, бізнес, культура, творчість» (Мартишин, 2016).

Глибоке і філософськи виважене тлумачення релігійної етики подає Іван Павло II, який розглядає її як результат релігійної рефлексії. На його думку, християнська етика постає як продукт роздумів над буттям, заснованих на Одкровенні, і формує особливий спосіб поведінки людини через цілісну систему поглядів на людину, мету її буття та сенс існування (Войтила, 1991, с. 13–19).

Річард Міллер трактує релігійну етику не лише як окрему дисципліну, а як повноцінну наукову галузь: «Релігійна етика – це наукова область, яка вивчає багато способів взаємозв'язку релігії та етики» (Мештанов, 2019, с. 109). У схожому ключі В. Швейкер

описує її як «спосіб дотримання етичних норм через призму глибоких прозрінь релігій» (там само).

У світському контексті релігійна етика розглядається як одна з релігієзнавчих дисциплін, що досліджує конкретні історичні зв'язки між релігією та мораллю. У цьому значенні релігійна етика є частиною світської етики, яка аналізує основні етичні категорії у філософському контексті (Мештанов, 2019, с. 109).

Таким чином, одні автори трактують релігійну етику як науку, що вивчає мораль, однак базується не на натуралістичних засадах, а на релігійних принципах і використовує специфічну, теологічну методологію дослідження. Інші дослідники розширюють це поняття до рівня самостійної наукової галузі або навіть дискурсивного утворення. Водночас існує позиція, згідно з якою релігійну етику звужено до рівня навчальної дисципліни в межах релігієзнавства, що підпорядковується світській етиці.

Інша група авторів акцентує увагу на практичному, повсякденному вимірі релігійної етики. Вони визначають її як спосіб або мистецтво етичної поведінки, що ґрунтується на постулатах конкретної релігії. У цьому випадку релігійна етика розглядається переважно як феномен побутового рівня.

З огляду на складність і багатовимірність цього явища, релігійну етику можна визначити як теорію релігійної моралі, що базується на канонізованих релігійних положеннях і практиках конкретної конфесії. Вона формується в процесі практичного осмислення та застосування релігійних норм у певному культурному контексті представниками відповідної релігійної спільноти. У межах цієї теорії джерелом, найвищим моральним авторитетом і критерієм етичності виступає трансцендентна Вища сила, як її розуміють у конкретній релігійній традиції. Добром, відповідно, вважається все те, що відповідає волі цієї Вищої сили.

Мораль є об'єктом дослідження як релігійної, так і світської етики. Деякі моральні цінності, уявлення та принципи настільки тісно інтегровані з релігією, що виокремити їх як універсальні, позарелігійні феномени майже неможливо. Релігійна та світська етика мають багато спільного: обидві виконують схожі функції (регулятивну, комунікативну, аксіологічну, виховну), мають нормативну систему, спільний

предмет дослідження – мораль, а також один об'єкт впливу – людину. Обидві претендують на обов'язковість дотримання своїх етичних норм (Мештанов, 2019, с. 109).

Отже, на підставі попереднього аналізу можна зробити кілька висновків. Проблематика релігійної етики є складною та актуальною, оскільки дає змогу знаходити конструктивні шляхи порозуміння між представниками різних етичних парадигм у межах полікультурного суспільства. У науковій літературі існує значне розмаїття підходів до визначення феномену релігійної етики. Основна складність полягає в тому, що не існує єдиного універсального визначення цього поняття. Його інтерпретація залежить від представників відповідних релігій (церков, конфесій), релігійних авторитетів, які обґрунтовують та розвивають відповідні уявлення, а також від контекстуалізації релігійних догматів у конкретному культурному середовищі.

Попри спільні риси, релігійну та світську етику можна диференціювати за низкою ознак, зокрема: світоглядною парадигмою, методологією, аксіологічними орієнтаціями, праксіологічним інструментарієм, понятійним апаратом і змістом (Мештанов, 2019, с. 111).

Метою статті є висвітлення ролі особистості в релігійному житті, аналіз релігійної етики як соціокультурного феномена і форми самовизначення особи та спільноти, а також розкриття впливу релігійної культури та морально-ціннісних орієнтирів на процес становлення, формування та ідентифікації особистості.

Виклад основного матеріалу. Для людини, глибоко й серйозно віруючої, як це було в Європейському Середньовіччі, ціннісними орієнтирами природно виступали сакральні уявлення релігійного світогляду. У Новий час, із формуванням секуляризованої свідомості так званої «фаустівської людини», на перший план виходять цінності пізнання та діяльності. Саме через досягнення в цих сферах така людина осмислює сенс власного буття.

Для представників романтизму XIX – початку XX століття головними стають цінності органічного розвитку й внутрішньої нескінченності буття, що виявляється в кожному його прояві. Ці цінності набувають переважно естетичного характеру.

Прагнення до духовного оновлення нерідко осмислюється як повернення до певного

ідеального минулого, що колись існувало в рятівному віддаленні від фатального поступу історії. Одних такі пошуки ведуть до філософії та ідеології класичного європейського гуманізму, інших – до християнського віровчення в його традиційному тлумаченні чи до інших релігій. Багатьох – до світу ідей, традицій і цінностей народно-національного буття.

Кожен із напрямків сучасного духовного відродження має, безперечно, свої, хай і поки що скромні, досягнення. Водночас вони стикаються з низкою труднощів, серед яких найбільш фундаментальною є спільна проблема: у сфері духу не існує простих повернень. Яким би сильним не було наше прагнення, ми не можемо сьогодні просто відновити та продовжити традиції, що були перервані сто років тому. Змінився світ, змінилися й самі люди. Навіть найглибші філософські та богословські твори початку ХХ століття, якими б значущими вони не були, не завжди дають відповіді на ті питання, що актуальні для сучасної людини, позначеної трагічними реаліями нинішньої доби.

Через цей глибинний розрив часто трапляється, що декларування ідеалів філософського або політичного гуманізму не рятує від внутрішніх суперечностей, звернення до народних витоків виявляється поверховим, а повернення до церковного життя колишніх атеїстів – сумнівним у своїй інтелектуальній щирості. Усе це актуалізує потребу надати духовному відродженню глибокого, незворотного характеру. Першочерговою умовою цього є здатність людини до етичного самовизначення, про яке вже йшлося вище.

Відомий дослідник європейської культури та мистецтва Ервін Панофський присвятив спеціальну працю розгляду питання: чому саме класичне відродження Античності (Ренесанс) стало можливим лише в Італії XIV–XV століть, хоча подібні спроби з боку політиків, митців і духовних діячів мали місце й раніше? У своїх дослідженнях Панофський дійшов висновку, що справжній Ренесанс став можливим тоді, коли людина Нового часу відчула свою незалежність від Античності, здобула впевненість у собі і віднайшла міцний ґрунт під ногами. Тільки в такому стані її ставлення до античної спадщини стало вільним, по-справжньому творчим, що дозволило їй відроджувати й «воскресити її душу». Ці висновки можуть бути актуальними

й для нашої сучасної ситуації, коли ми перебуваємо в процесі пошуків і внутрішніх вагань.

Безперечно, ми переживаємо важкі часи. Саме в такі моменти найчутливіші й найталановитіші наші сучасники часто відчувають спокусу відмовитися від себе, від власного покликання, яке чекає на кожного саме тут і зараз, у миті його неповторної присутності у світі. Натомість вони прагнуть поринути в минуле чи в якусь чужу екзотику, перекладаючи тим самим тягар власної відповідальності на чужі плечі. Однак ще на початку 50-х років минулого століття відомий український філософ М. Шлемкевич застерігав: «Не знайдемо нашої правди, краси і щастя, повертаючись чи, уперто поглядаючи назад, на пройдені шляхи. Тільки йдучи вперед, переварюючи досвід і осягаючи минуле через нові кришталі мислі, образу, життєвої постави, ми відкриємо двері достойної будучини». Загалом людина здатна досягти чогось значного лише тоді, коли має мужність бути собою, прийняти свій жереб і свою історичну й особисту відповідальність. Саме цьому вчить справжня моральність, і саме ці уроки стають надзвичайно важливими у наш час (Злобіна, 1996).

Це стосується не лише окремої людської особистості, але й усього людства в цілому. На даному етапі свого розвитку людство досягло такого рівня, на якому його розвиток уже не може бути необмеженим і безконтрольним. В іншому випадку неминучою є загибель як самого людства, так і світу природи, на якому воно існує. Людина як родова істота повинна визначити своє принципове становище у світі, свої пріоритети в стосунках з ним і, відповідно, встановити необхідні обмеження для власного зростання та практичної діяльності. Усвідомлення своєї відповідальності та встановлення розумних обмежень власної діяльності – це завдання етичне, яке передбачає здатність людини до самовдосконалення (Злобіна, 1996).

У міру зростання науково-технічного та виробничого потенціалу людства, підвищення здатності людини впливати на стан навколишнього світу та умови свого власного існування дедалі важливішою стає моральна спрямованість її конкретних дій. Все більше значення набуває те, яким саме цінностям людина підпорядковує свою зростаючу могутність (Злобіна, 2000).

Отже, якщо раніше в людській культурі домінували релігійно-конфесійні, пізнавальні, етичні, утилітарно-практичні цінності тощо, нині настає час, коли визначальними для людини й людства повинні стати етичні цінності. Адже від цього залежить саме виживання земної цивілізації. Але цього може й не статися, все залежить від нашого нинішнього вибору. Людина, як вчили отці християнської церкви, відрізняється від янгола тим, що здатна обирати як добро, так і зло.

Гостро постаючи перед окремими соціумами та людством у цілому, етична проблема, однак, за своєю суттю залишається передусім проблемою конкретної людської особистості, вибір якої є основою морального самовизначення суспільства, нації та людства (Злобіна, 2000).

Незважаючи на те, як інколи спотворюється роль моральності в суспільстві, важливо розуміти, що мораль ніколи не може бути засобом пригнічення чи приниження особи, оскільки саме вона формує основи її власної гідності. Мораль не може позбавляти людину свободи чи робити її рабом, адже сама на цій свободі й ґрунтується. Пригнічувати та применшувати людину, перетворювати її на слухняного функціонера здатна ідеологія – сукупність ідей та уявлень, що виражають інтереси певної соціальної верстви й слугують її утвердженню в суспільстві. Ідеологічні постулати, завдяки своїй уніфікованій авторитарності, привчають нас без роздумів виконувати те, чого від нас вимагають різні владні інстанції. Однак етика й мораль починаються тоді, коли будь-хто з нас ставить собі запитання: чи є те, до чого мене закликають, чого вимагають від мене, сумісним з людською гідністю, моїм власним сумлінням, моїм обов'язком і відповідальністю перед іншими людьми? Якщо так – тоді будь-хто з нас може виконати те, що від нього чекають. Якщо ні – моральним буде не підкорятися оманливій логіці ідеологічного примусу (Злобіна, 1996).

Окрім свободи, мораль також знає й необхідність. Існують речі, які порядна людина не може собі дозволити, так само як є й такі, що вона не може не виконати, якщо бажає залишатися собою. Ми повинні виконувати свій обов'язок, протистояти нахабству й жорстокості, бути чуйними та ввічливими, створювати навколо себе атмосферу приязні та відкритості – якщо, звісно, прагнемо бути людьми й жити по-людськи.

Не слід думати, що мораль – це лише «безсилля в дії», як запевняв колись французький соціолог та економіст П. Ж. Прудон. Жорстокий досвід XX століття, з його диктатурами, війнами й таборами, а також криваві реалії нашого сьогодення, засвідчують, що саме незламність моральних переконань у найскрутніших умовах давала людині можливість, за висловом Вільяма Фолкнера, «вистояти й перемогти».

Втім, сфера моральності – це не лише питання обов'язку, свободи, відповідальності, а й глибокий і неповторний світ суб'єктивних переживань, ідеалів та прагнень, невичерпна діалектика людської душі. Це одвічні питання добра і зла, сенсу життя та ставлення до смерті, честі та гідності людини, сорому і совісті, любові і співчуття. До цієї галузі належить також цілий комплекс проблем людської діяльності й міжлюдських стосунків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Обмежуючись загальною філософською констатацією, можна зробити висновок: так само, як людське пізнання дійсності орієнтоване на ідеал Істини, осмислюється ним із середини і не існує у відриві від нього, так само як естетичне, чуттєво-емоційне освоєння світу людиною орієнтоване на ідеал Краси, висвітлюється й ошляхетнюється ним, – так і моральне ставлення людини до світу, до реальності в будь-якій з її форм зорієнтоване на ідеал Добра. Єдність ідеалів Істини, Добра та Краси ще з античних часів символізує гармонійну цілісність людської культури, її смисложиттєві потенціали. Звідси випливає висновок про незмінне місце моралі, морального світогляду і світорозуміння в системі культури людства.

Відповідно до своєї філософської основи, етика – це наука про людське ставлення до самої моралі: про те, який смисл і яку внутрішню необхідність людина вбачає у прийнятті тих чи інших моральних норм, на чому вона ґрунтує свій вибір, і звідки взагалі виникає потреба в моральному самообмеженні. Таким чином, до сфери інтересів етики входить найширше коло духовних пошуків людини, об'єднаних спільною тональністю вільного обмеження своїх суб'єктивних потенціалів заради вищих смисложиттєвих цінностей.

Саме останнє і визначає філософську, а ширше – духовну специфіку етичного погляду

на світ. Якщо естетика філософськи й духовно санкціонує чуттєвий ентузіазм людини, буяння надлишкових сил і енергій, без яких неможливе ані творення, ані сприйняття прекрасного, то етика, в постійному змаганні з нею, висуває і розробляє свого роду культуру меж – тверезу і зосереджену культуру свідомого самовизначення людського суб'єкта.

Загалом етика як дисципліна свідомого самовизначення суб'єкта часто завершувала собою найвеличніші філософські системи. Це закономірно, оскільки філософія завжди потребує подолання абстрактності, втілення своїх ідей і візій, самовизначення автора, який має продемонструвати світу певні життєві висновки

відповідно до власної доктрини. Етика ж спирається на розроблюваний філософією духовний потенціал, на її тлумачення інтегрального досвіду людини.

Вивчення співвідношення релігії та етики, релігійної етики й культурної динаміки, умов активізації впливу релігійної етики на процес формування особистості, проблеми добра і зла в релігійній і нерелігійній свідомості, а також впливу та ролі релігійної етики в національному бутті українців є важливими напрямками для подальших досліджень. Розгляд значення релігійної етики в контексті духовного та національного відродження заслуговує на окрему увагу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бродецький О. Гуманістичні ефекти ціннісної синергії релігійно-етичних ідей: методологічне підґрунтя та прикладні горизонти. Українське релігієзнавство. 2019. № 89. С. 13–25.
2. Войтила К. Основи етики. Питання філософії. 1991. № 1. С. 13–19.
3. Гренхольм К.-Х., Теологічна і філософська етика. Етична думка. Т. 16. № 1. 2016. С. 5–18.
4. Злобіна О. Г. Категорія «особистість» у системі понять соціальної теорії. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2000. № 2.
5. Злобіна О. Г., Тихонович В. О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності. К., 1996.
6. Красільнікова О. В., Гусева Н. Ю. Релігійна етика та її вплив на формування ділової етики. 1 Міжнародна наукова конференція з міждисциплінарних досліджень: тези доповідей. Берлін, Німеччина 19–21 січня 2021 року. С. 884–886.
7. Мартишин Д. С. Роль і місце християнських цінностей в системі суспільно-політичного розвитку сучасної держави. Державне управління: удосконалення і розвиток 2016. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=I&z=1429>.
8. Мештанов А. Релігійна етика як релігійно-філософський феномен: спроба філософської рефлексії. Українознавчий альманах. Випуск 31. КНУ імені Тараса Шевченка. К., 2019. С. 106–113.
9. Сковорода Г. С. Твори в двох томах. К.: АН УРСР. 1961. Т. 1. 636 с.

REFERENCES:

1. Brodetskyi O. Humanistychni efekty tsinnisnoi synerhii relihiino-relihiieznastvo [The humanistic effects of the value synergy of religious and ethical ideas: methodological foundations and applied horizons. Ukrainian Religious Studies]. 2019. № 89. S.13-25 [in Ukrainian].
2. Voityla K. Osnovy etyky. Pytannia filosofii [The Fundamentals of Ethics. Questions of Philosophy]. 1991. № 1. S. 13-19 [in Ukrainian].
3. Hrenholm K.- Kh., Teolohichna i filosofska etyka. Etychna dumka [Theological and Philosophical Ethics. Ethical Thought]. T.16. N 1. 2016. S. 5-18 [in Ukrainian].
4. Zlobina O.H. Katehoriia «osobystist» u systemi poniat sotsialnoi teorii. Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh [The category of «personality» in the system of concepts of social theory. Sociology: theory, methods, marketing]. 2000. № 2 [in Ukrainian].
5. Zlobina O.H. Tykhonovych V.O. Osobystist siohodni: adaptasiia do sotsialnoi nestabilnosti [Personality today: adaptation to social instability]. K., 1996 [in Ukrainian].
6. Krasilnikova O.V., Husieva N. Yu. Relihiina etyka ta yii vplyv na Formuvannia dilovoi etyky. 1 Mizhnarodna naukova konferentsiia z mizhdystsyplinarykh doslidzhen: tezy dopovidei. Berlin, Nimechchyna 19-21 sichnia 2021 roku [Religious Ethics and its influence on the formation of Business Ethics. 1st International scientific conference on interdisciplinary research: abstracts of the reports. Berlin, Germany, January 19-21, 2021]. S. 884-886 [in Ukrainian].
7. Martyshyn D.S. Rol i mistse khrystyianskykh tsinnostei v systemi suspilno-politychnoho rozvytku suchasnoi derzhavy. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia i rozvytok [The role and place of Christian values in the system of

social and political development of the modern state. Public administration: improvement and development]. 2016. N 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=I&z=1429> [in Ukrainian].

8. Meshtanov A. Relihiina etyka yak relihiino-filosofskyi fenomen: sproba filosofskoi refleksii. Ukrainoznavchy almanakh. Vypusk 31. KNU imeni Tarasa Shevchenka [Religious ethics as a religious and philosophical phenomenon: an attempt at philosophical reflection. Ukrainian Studies Almanac. Issue 31. Taras Shevchenko National University of Kyiv]. K., 2019. S. 106-113 [in Ukrainian].

9. Skovoroda H.S. Tvory v dvokh tomakh [Skovoroda H. S. Works in two volumes]. K.: AN URSR. 1961. T. 1. 636 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025